

Ind. Stud. 48 98¹⁰

DR. H. H. JUYNBOLL

EEN BALINEESCHE DOEK

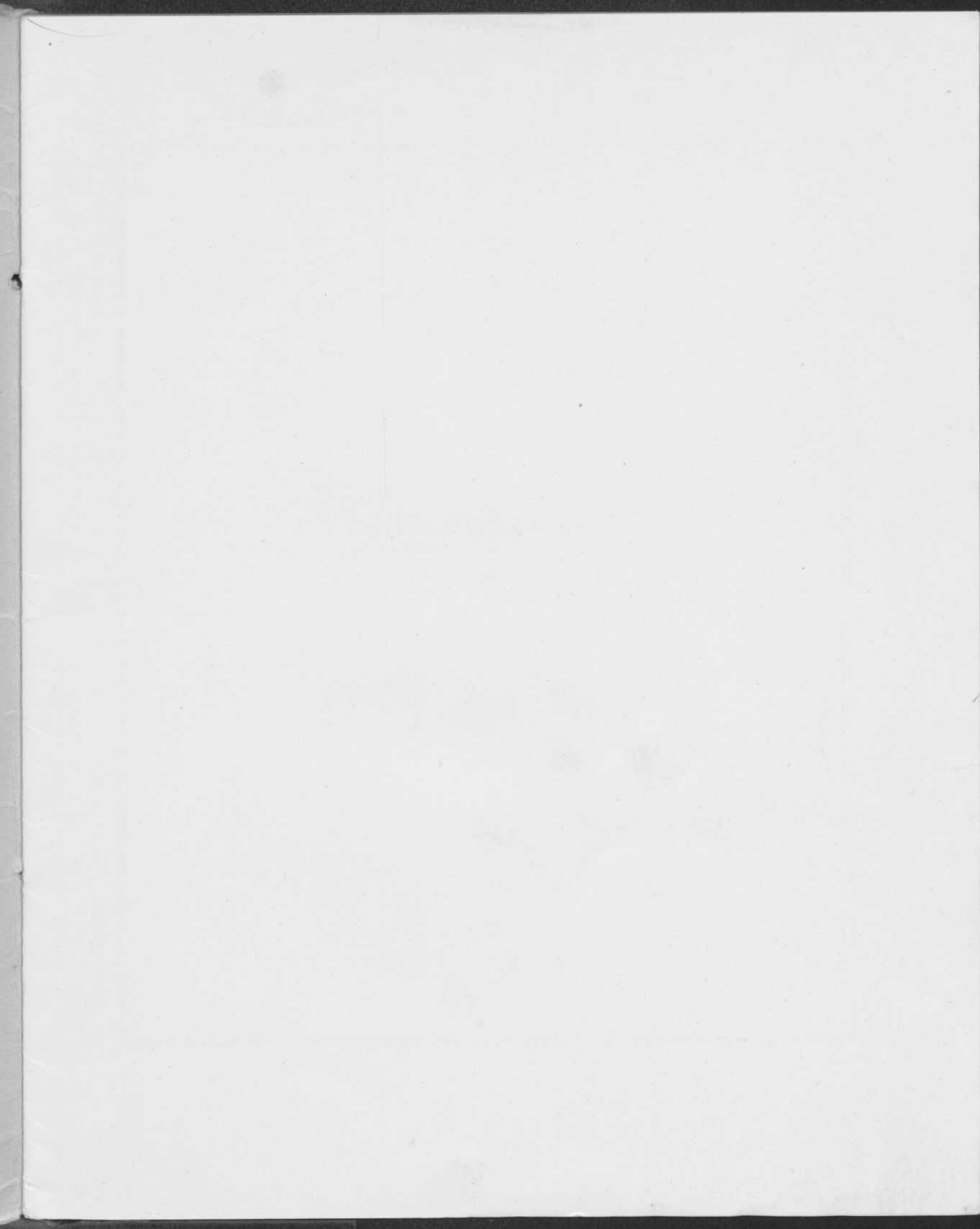
MET VOORSTELLINGEN UIT HET OUD-JAVAANSCH
HELDENDICHT BHĀRATA-YUDDHA

Fonds ten behoeve van
Indologische Studiën aan
de Rijks Universiteit
te Utrecht.

„HADI POESTAKA” — 1922 — 'S-GRAVENHAGE

EEN BALINEESCHE DOEK
MET VOORSTELLINGEN UIT HET OUD-JAVAANSCH
HELDENDICHT BHĀRATA-YUDDHA

„HADI POESTAKA” - DEN HAAG
BOEKHANDEL EN UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ

OVERGEDRUKT UIT HET TIJDSCHRIFT „NEDERLANDSCH-INDIË, OUD EN NIEUW”

7e JAARGANG, AFL. 1

DR. H. H. JUYNBOLL

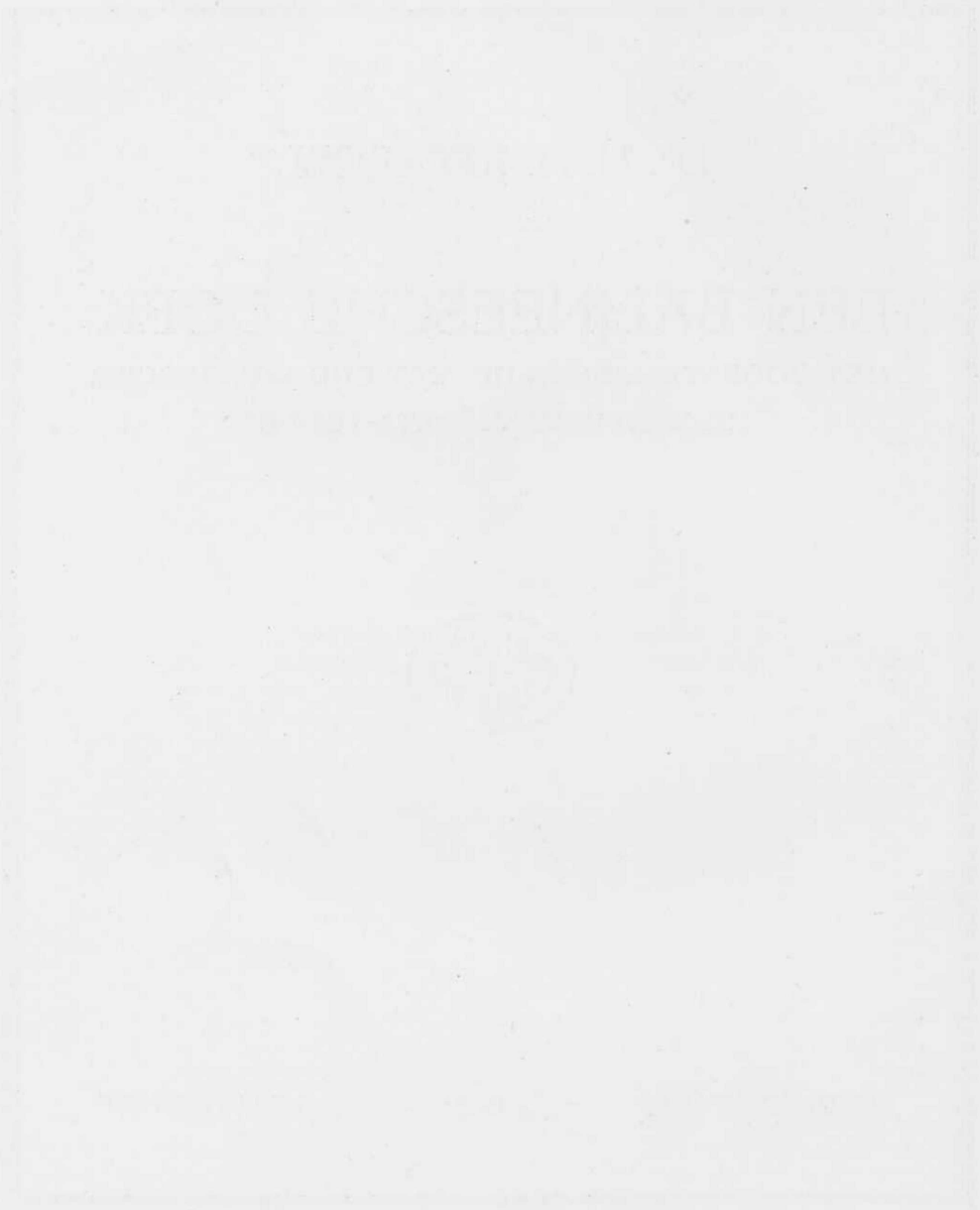
EEN BALINEESCHE DOEK

MET VOORSTELLINGEN UIT HET OUD-JAVAANSCH
HELDENDICHT BHĀRATA-YUDDHA

„HADI POESTAKA” — 1922 — 'S-GRAVENHAGE

Tafereel I.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

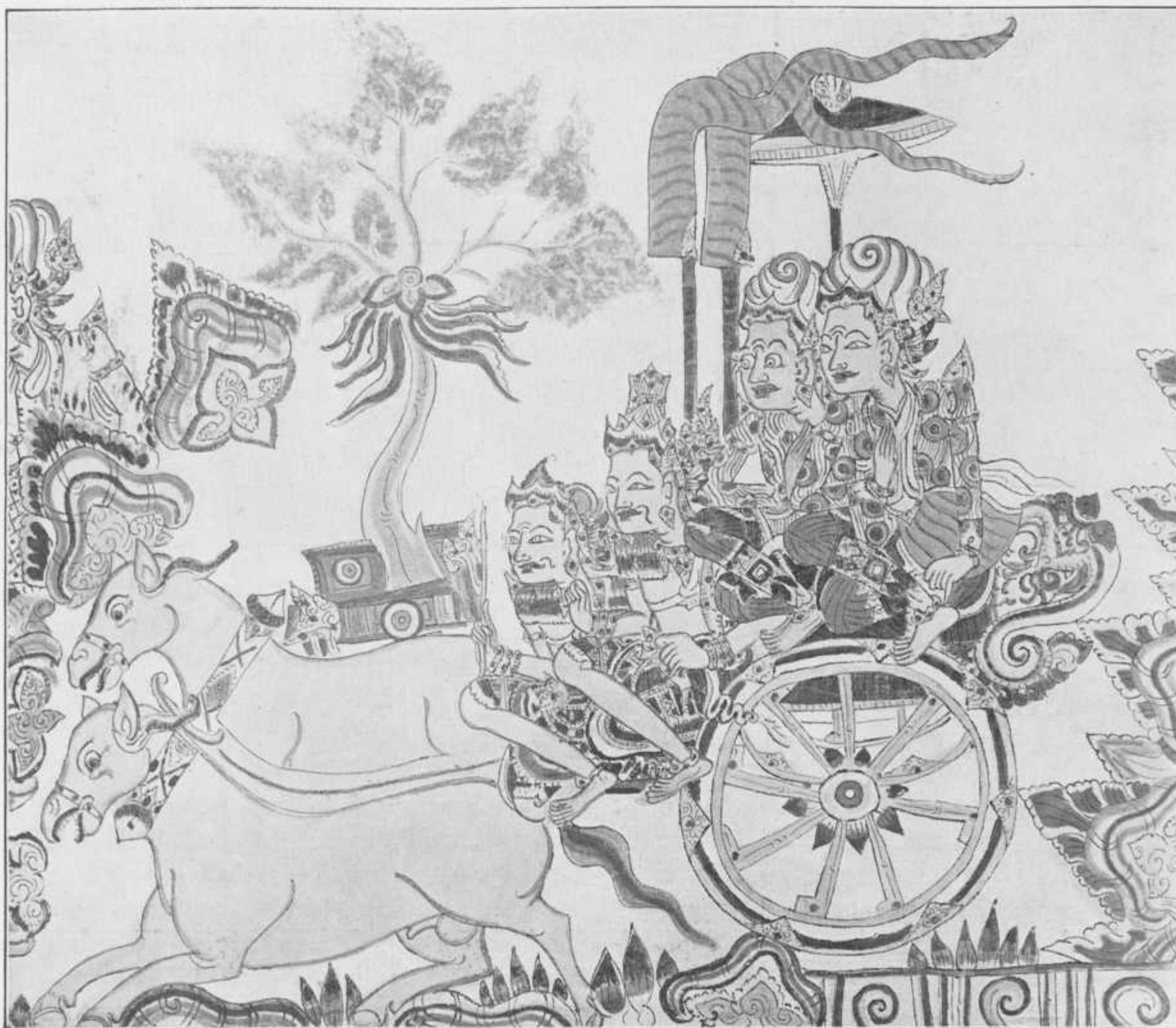
EEN BALINEESCHE DOEK MET VOORSTELLINGEN UIT HET OUD-JAVAANSCH HELDENDICHT BHĀRATA-YUDDHA

Onlangs kwam Mr. J. G. Huyser in het bezit van een Balineeschen doek, die 25 M. lang en 80 c.M. breed is, waarop een Brahmaan met groot geduld het begin van het oud-Javaansche epos *Bhāratayuddha* in kleuren afgebeeld heeft. Dit gedicht is in Nederland bekend door de voortreffelijke tekstuitgave, die de Javanicus Dr. A. B. Cohen Stuart in de Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen (dl. XXVII en XXVIII) van de nieuw-Javaansche redactie gegeven heeft, waaraan hij eene uitvoerige inleiding, over de geschiedenis der Pāṇḍawa's, eene Nederlandsche vertaling, een alphabetisch register en eene critische vergelijking van verschillende nieuw-Javaansche bewerkingen en van het oud-Javaansche gedicht heeft toegevoegd. Ook het oud-Javaansche gedicht is reeds in 1903 door Dr. J. G. H. Gunning uitgegeven, doch zonder vertaling. Met het oog op de laatste omstandigheid geef ik hierbij telkens eerst eene korte be-

schrijving van ieder tafereel, gevolgd door eene vrije vertaling van het oud-Javaansche gedicht (eene letterlijke vertaling is dikwijls zeer moeilijk) en eene verwijzing naar de nieuw-Javaansche bewerking van Dr. Cohen Stuart. De tafereelen zijn duidelijk van elkander gescheiden door schuine reeksen bloemfiguren. De voorstelling van 't epos begint aan de rechterzijde van het doek en loopt geregeld door van rechts naar links.

TAFEREEL I.

Bij een boom staat Kṛṣṇa, die duidelijk te herkennen is aan zijn hoge kroon (*topong*), achter hem Yudhiṣṭhira, wiens witte kleur zijne edele gezindheid aanduidt. Vervolgens Arjuna, Nakula en Sahadewa, benevens nog een persoon, wiens identiteit moeilijk te bepalen is. Vóór de beide laatsten zitten de *panakawan's* (bedienden) Sēmar en zijn zoon Petruk, die ook in de Javaansche *wayang* populaire figuren zijn, doch in de heldendichten (zoowel het oud- als het nieuw-Javaansche) niet optreden. Tegenover Kṛṣṇa

Tafereel II.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

staat waarschijnlijk Wirāṭa en Sātyaki. De achterste persoon (geheel rechts) is Bhīma, zooals blijkt uit zijn duimnagel (*Pañcanaka*).

De hieraan beantwoordende oud-Javaansche tekst (zang I, vers 8) luidt in vertaling:

„Van oudsher was vorst Kṛṣṇa de steun der Pāṇḍawa-prinsen. Hij werd overreed om als gezant te gaan naar den heer der Kuru's, die Suyodhana heette, alleen met het doel om aan te dringen op de deeling des rijks met de Pāṇḍawa-vorsten; bijaldien nu dit toegestaan werd, zouden beide partijen in eendracht leven; zoo het niet

verleend werd, zou het de oorzaak wezen van een vervaarlijken oorlog.”

De overeenkomstige nieuw-Javaansche tekst (zang II, vers 4—7) is iets uitvoeriger.

TAFEREEL II.

Kṛṣṇa vertrekt, in een wagen gezeten, uit Wirāṭa naar Hāstinapura, met Sātyaki en twee goden of zieners. In het oud- zoowel als in het nieuw-Javaansche gedicht wordt hier van vier, met name genoemde, zieners of goden gesproken.

Bhāratayuddha I, vers 9 (oud-Javaansche tekst) luidt: „Daarop vertrok hij onverwijld uit Wirāṭa,

Tafereel III.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

vergezeld door Sātyaki" enz. en verder (zang II, vers 1): „Verrukkelijk schoon was de weg en de publieke gebouwen van *Hāstina*. Niet lang duurde het of de edele held Kṛṣṇa kwam al voortgaande aan het *Kuru*-veld. Daar ontmoetten hem Paraçurāma, Kaṇwa, Janaka en Nārada en vergezelden hem op zijn tocht."

In de nieuw-Javaansche redactie wordt dit uitvoeriger verhaald (zang II, vers 8—zang III, vers 5).

TAFEREEL III.

In *Hāstinapura* beraadslagen de *Korawa*'s onder elkander om een boom: Dhṛtarāṣṭra, Bhīṣma, Çakuni, Karṇa, kenbaar aan zijn hoge kroon (*topong*) en Duryodhana, wit gekleurd. De beide rechts achteraan staande priesters zijn Droṇa en Kṛpa. Verder links de beide *panakawan*'s Togog en Sarahita.

Bhāratayuddha II, vers 4—5 (oud-Javaansche tekst): „Terwijl de edele held Kṛṣṇa zich nog op het *Kuru*-veld bevond, hoorde Dhṛtarāṣṭra wel dra van 's vorsten nadering; daarom liet hij het plein van de burcht versieren en kostbare tapijten uitspreiden tot aan den *sittinggil*. En hij en Bhīṣma maakten aan allen bekend, dat zij den vorst eerbied moesten bewijzen; en aan dit bevel werd gehoorzaamd. Alleen weigerden Çakuni,

Karṇa en Duryodhana en wendden het hoofd af, want zij wisten, dat Janārdana partijdig gezind was jegens de Pāṇḍawa's."

In de nieuw-Javaansche redactie vindt men dit in zang III, vers 9—10.

TAFEREEL IV.

Kṛṣṇa rijdt verder in een wagen, waarin ook de beide bovengenoemde goden en Sātyaki zitten. Sēmar, kenbaar aan zijne zwarte kleur, en zijn zoon Petruk loopen voor den wagen. Zij komen voor een stellage in *Hāstinapura*, waar vele vrouwen op hen zitten te wachten. Eene vrouw valt van een ladder. Achteraan dragen muzikanten een gong.

Deze episode wordt in het oud-Javaansche gedicht uitvoerig beschreven (zang II, vers 7—10): „De menschen, die den vorst wilden zien aankomen, haastten zich naar de schouwplaats, uit angst om achteraan te komen. Er waren vrouwen, die heure haren opmaakten, daar het kapsel onderweg in de war was geraakt. Anderen hadden zich de tanden slechts voor een deel zwart gemaakt, zoodat het bleek, dat zij niet klaar waren gekomen. Anderen kwamen aanloopen, hare borsten met beide handen ophoudende, alsof zij ze aan Janārdana wilden aanbieden, om als 't ware hem tot spoed aan

Tafereel IV.

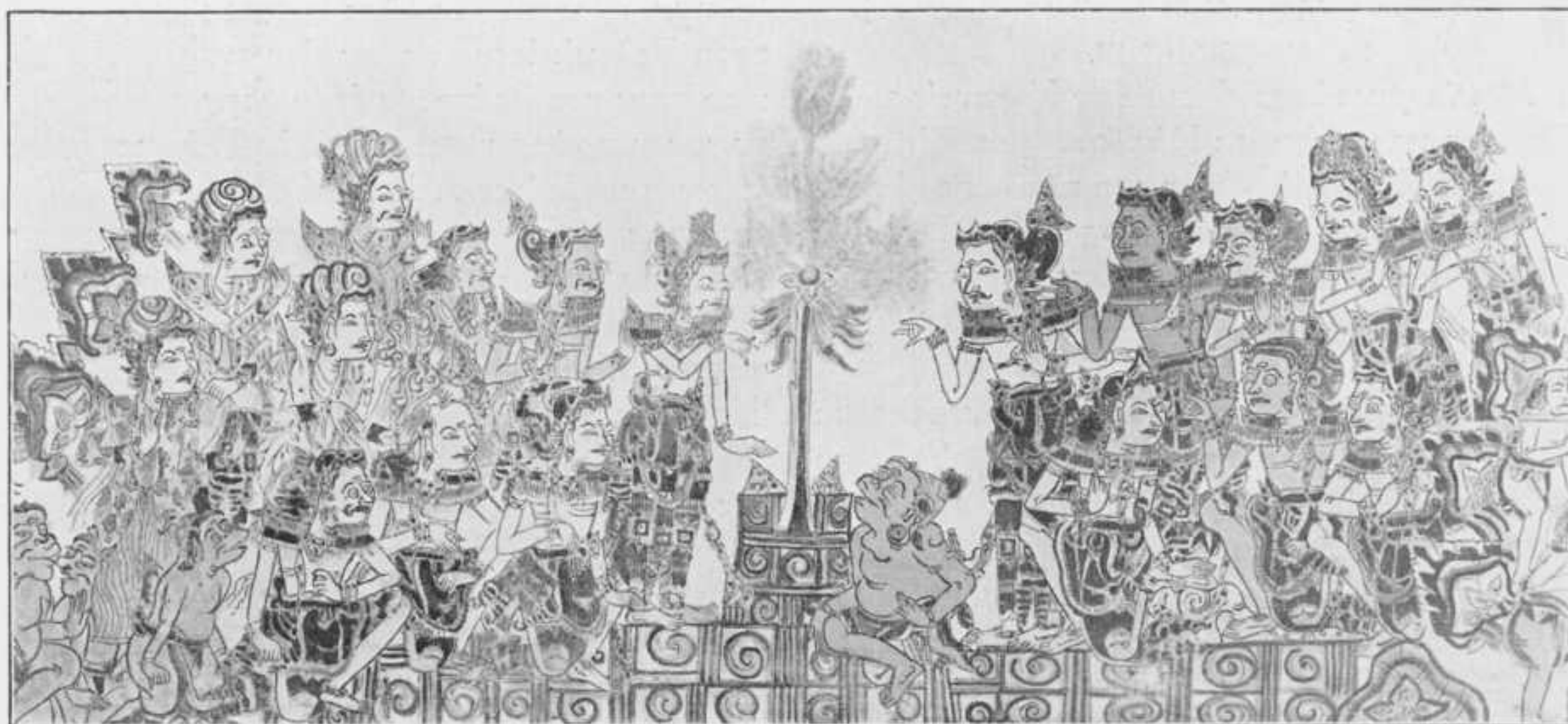
Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

te zetten. Er waren er, die hem met hare ivoren poppen op den arm naliepen en ze, op de schouwplaats aangekomen, den vorst als „vader” lieten aanspreken. Anderen weer maakten haar toilet, terwijl zij haar oogzalf in een opgerold *sirih*-blad bij zich hadden, alsof zij gelast hadden, den naderenden vorst te versieren. En er waren er, die onvoltooide bloemruikers in de handen hielden: het had den schijn, dat zij weggelopen waren, om de bloemen Kṛṣṇa te laten zien. Weer anderen

sleepten hare kleederen over den weg na, uit vrees te laat te komen om den vorst te zien voorbijgaan. Anderen eindelijk klommen in haar haast op ladders, die braken, waarop zij ontbloot neervielen.” De laatste onkiesche bijzonderheid is in de nieuw-Javaansche bewerking (zang IV, vers 1—6) met voorliefde uitgewerkt.

TAFEREEL V.

Beraadslaging van Kṛṣṇa, die weer aan zijn hoge kroon (*topong*) te herkennen is, met Duryo-

Tafereel V.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

Tafereel VI.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

dhana, die wit gekleurd is en tegenover hem staat bij een boom. Achter hem ziet men Karṇa en andere *Korawa's*, achter Kṛṣṇa o.a. Bhīṣma, Kṛpa en Droṇa, alsmede drie *panakawan's*, Śēmar met zijn beide zonen Petruk en Nala Gareng.

In het oud-Javaansche gedicht wordt dit verhaald in zang III, vers 1—6: „Spoedig kwam vorst Kṛṣṇa bij het paleis, maar hij begaf zich niet naar den Kuru-vorst, maar ging vorst Dhṛtarāṣṭra bezoeken. Daar vond hij Droṇa, Bhīṣma, Kṛpa en Çalya bijeen met den edelen Widura, Dhṛtarājya en Karṇa; aanstonds boden zij den vorst hunne welkomstgeschenken aan, bestaande uit ververschingen, goud en edelgesteenten, een vorst waardig. Zeer verheugd was vorst Kṛṣṇa bij het zien van het onthaal der edelen met Bhīṣma aan het hoofd. Maar toen de vorst van *Hāstina* met ververschingen aankwam, toen nam Kṛṣṇa ze niet aan en bleef zijn aanbod vruchteloos. Toen sprak de Kuru-vorst den koning aan, zeggende: „O Janārdana! Wel zijt gij verraderlijk gezind, dat gij mijn welkomstgeschenk niet aanneemt. Het is wreed, het te weigeren. Het is niet passend, dat men u beschouwt als den brave bij uitnemendheid in de wereld.” Zoo waren de woorden van den Kuru-vorst tot Kṛṣṇa. Janārdana antwoordde daarop: „Het is de gewoonte van een gezant, dat hij geen acht slaat op gunstbewijzen, voordat hij zijn doel bereikt heeft. Zoolang de zaak nog niet afgedaan is, zou het gelijk staan met gif te gebruiken.” Zoo sprak Janārdana tot de onzichtbare *ṛṣi*-schare.” In het nieuw-Javaansche gedicht vindt men de overeenstemmende plaats in zang IV, vers 7—14.

TAFEREEL VI.

Dit is een vervolg op het vorige tafereel. Men ziet Kṛṣṇa in gesprek met een der *Korawa's* (Widura?) Op den voorgrond Śēmar en een andere *panakawan*.¹⁾ In de beide redacties van het gedicht vind ik geen plaats, die hieraan beantwoordt.

TAFEREEL VII.

Kṛṣṇa maakt een *sēmbah* voor Kuntī. Achter hem bevinden zich Śēmar en een andere *pana-*

¹⁾ Men ziet deze beide personen onderaan rechts in Tafereel VIII.

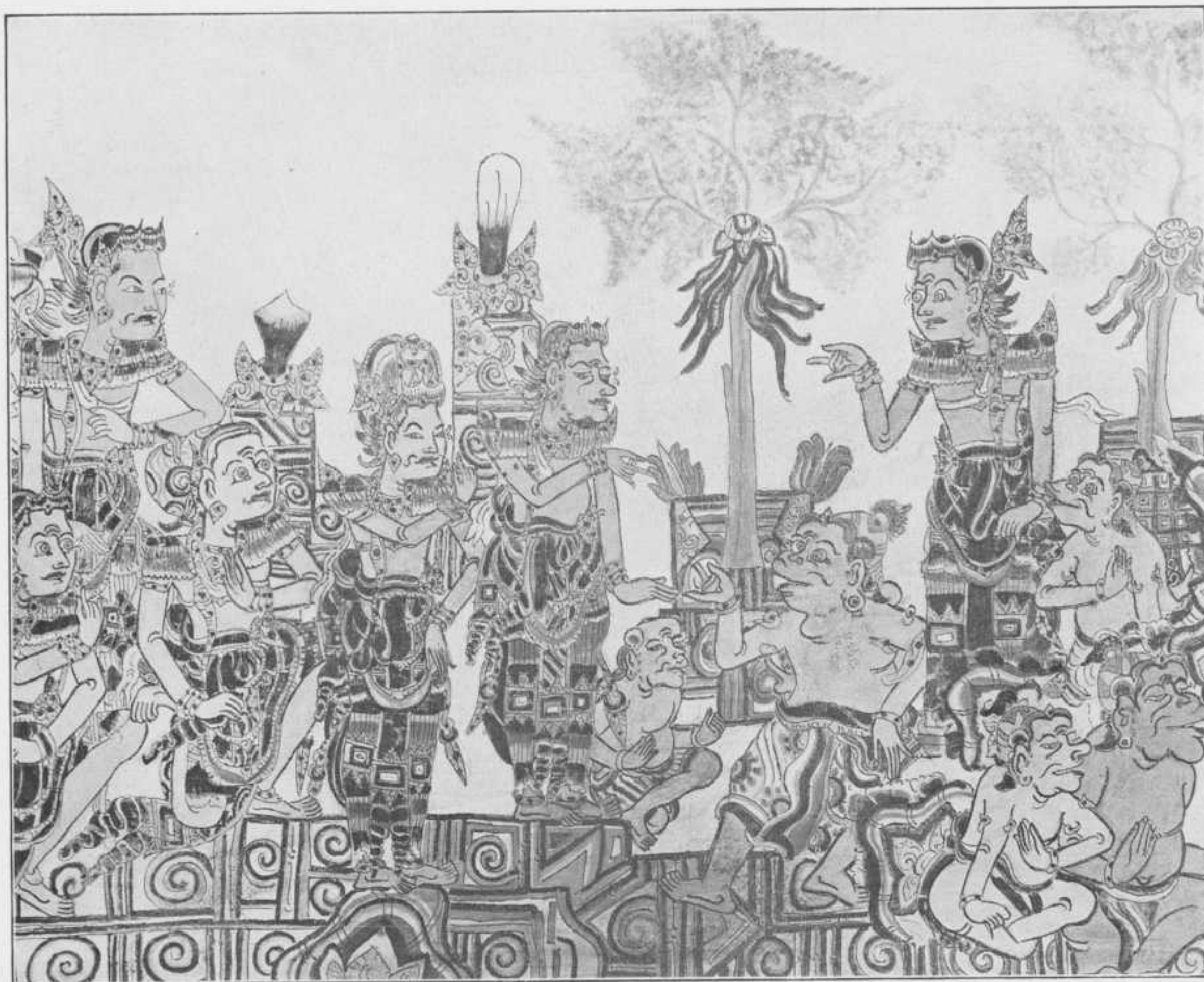
kawan. In het oud-Javaansche gedicht wordt dit verhaald in zang III, vers 6—zang IV, vers 3:

„Thuis gekomen kuste hij de gemalin van Pāṇḍu de voeten; zij omhelsde hem innemend, nadat hij haar zijne hulde bewezen had. Toen vrouwe Kuntī Kṛṣṇa zag komen, was het alsof haar hart ontloek en verzacht werd; zij was nu eens blijde en dan weer bedroefd. Zij zeide tot den vorstenzoon, dat het haar was, alsof de Pāṇḍawa's gekomen waren. Daarom omhelsde zij hem en gaf

Tafereel VII.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

Tafereel VIII.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

hem vleiende woorden. Toen vertelde zij hem, welk groot verdriet haar overweldigde, en zij sprak snikkende, terwijl zij hare tranen trachtte in te houden: „Gij, mijn vriend, zijt mijn troost; blijf mij steunen! Bij u is het mij, als zag ik Pāṇḍu's zonen en verheugde mij met hen.” Zoo sprak prinses Kuntī al weenende tot Kṛṣṇa.”

In de nieuw-Javaansche redactie vindt men dit gesprek in zang IV, vers 15—16.

TAFEREEL VIII.

Onderlinge beraadslaging der *Korawa's*, waarin zij besluiten, Kṛṣṇa's voorstel af te slaan. In het oud-Javaansche gedicht wordt dit verhaald in zang IV, vers 4—6:

„Spreeken wij van den Kuru-vorst, hopeloos teleurgesteld als hij was uit spijt, dat Kṛṣṇa zijn welkomstgeschenk versmaad had. Daarom beraadslaagde hij met Duççāsana en Çakuni, niet te vergeten vorst Karṇa, die zeer boosaardig hem opstookte. Hij zeide: „Waarom toch zoudt gij de helft van het rijk afgeven? Immers, vorst Kṛṣṇa is klaarblijkelijk aan de zijde der Pāṇḍawa's. Dit is de reden, waarom hij de welkomstgeschenken afgeslagen heeft. Neem hier genoeg mee en voed niet bestendig vijandige gezindheid. Wie onder al de vorsten, zoovelen er zijn, zou den vorst van belang beschouwen?”

In de nieuw-Javaansche redactie vindt men 't over-

Tafereel IX.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

eenkomende gedeelte in zang IV, vers 18—21.

TAFEREEL IX.

Duryodhana begeeft zich naar Banowati. Daarboven vermaken zich de vrouwen. Deze episode wordt in de gedichten met groote voorliefde beschreven. Het oud-Javaansche gedicht luidt (zang IV, vers 7—zang V, vers 7):

„De Kuru-vorst bleef bij zijne schoone gemalin achter. Spreken wij van haar, die er uitzag als de schoone godin bij uitnemendheid, als ware zij Ratih, die gewekt wordt door den god der Honig-

zee. Zwijgen wij van Duryodhana's komst bij de vorstin en hoe somber gestemd en lusteloos hij was. De dag verstreek, het werd koeler en de zonnestralen namen in gloed af. Er viel een zachte regen en een windje stak op, vervuld met den geur der *asana*-bloemen. De zon neigde ten ondergang, om in zee te verdwijnen. Toen scheen hij verliefd, bij het zien der bekoorlijkheden van het paleis; daarom keek hij om, bleek en begeerig, smachtende om de vrouwen te zien, die zich binnen verlustigden. De vogels kozen in het park boomen

uit, om den nacht in door te brengen, als iemand, die aan meer dan eene vrouw om beurten zijne liefde geeft. Het gegons der hommels klonk zacht in de houtgaten, evenals de woorden van hem, die eene vrouw streelt, begeerig haar kleed los te maken. De *kamurugan*-bloemen gaven haar geur aan de kapsels; 't was alsof de geur van het blanketsel der vrouwen het verlangen opwekte haar te kussen. De *cangak*-vogel vloog al stenende heen en weer in het schoone luchtruim, als ware 't het geklaag eener vrouw, die pas verleid om hare moeder roept. Bij den ondergang der zon verspreidde zich eene liefelijke duisternis; het uitspansel was als een gouden bloem. De wolkstrepen vertoonden zich in de lengte vermengd met den wereldbrand in de lucht, als bloed stroomende op een oranje doek. De maan kwam op, gedeeltelijk zichtbaar, als het gelaat van eene vrouw, die achter een gesloten deur gluurt. De *gadung* geurde als een kleed, door den geliefde, die 't losmaakt, gescheurd. Een *tabuh*-slag valt buiten het paleis en verschrikt de aanwezigen, als een, die schoone vrouwen beloert, om ze te ontvoeren. De voetbelletjes rinkelden, als werden juweelen doorboord. De armbanden hadden den schijn, den geliefde af te weren en dan weer zich door hem te laten bewegen."

Zang V. „Verrukkelijk liefelijk scheen de maan,

met hare stralen luister bijzettende aan de pracht der stad; op dat oogenblik was de bevalligheid van het gouden huis zonder wedergade, alsof 't opvlamde in 't uitspansel; (dat was) waar *Bhānumatī* bekoorlijk sliep met den vorst *Duryodhana*. Ten westen van den tuin was een gouden koepel gelegen. Helder schitterden met het zand de steentjes van het voorplein, vermengd met schoone paarlen. Lazuursteen en saffieren vormden de omheining, de waterleliën waren schitterende diamanten. In menigte waren de juweelen der hoofpoort zichtbaar, met versiersels van juweelen met den glans van den zonnesteen. Daar kwamen de schoone vrouwen zich druk in den maneschijn vermaken, de bekoorlijkheid der maan ziende. Inderdaad waren de bewoonsters van het paleis behagelijk. Hare manieren en haar heen en weer gedwarrel wekten verlangen op en deden 't hart van de aanwezigen kloppen, evenals de *manggis* in de lente door de dicht met stekels bezette *panḍan* gekust wordt. Behagelijk fluisterden zij, vroolijk daar zij in den maneschijn zich vermaakten; voorzeker waren de vrouwen door hartstocht beïroerd, strekkende tot opwekking harer vreugde. De dienaressen waren in een toestand van hartstocht, daarom rukten zij heimelijk aan met vleiende woorden. Onder den schijn van te fluisteren, fluisterden zij weeklachten van zielsverlangen in."

Tafereel X.

Oud-Javaansch epos *Bhāratayuddha*.

Tafereel XI.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

In de nieuw-Javaansche redactie wordt dit onderwerp in zang V nog veel uitvoeriger behandeld, het slot in termen, die den vertaler noodzaakten, eene Latijnsche in plaats van eene Nederlandsche vertaling te leveren.

TAFEREEL X.

Kṛṣṇa beraadslaagt weder, bij een boom staande, met Dhṛtarāṣṭra, boven wien een groene *payung* gehouden wordt, en met de andere *Korawa's*. Bij den boom zitten twee *panakawan's*. Drie *ṛṣi's* (*Paraçurāma* enz.) dragen priesterkleeding.

In den oud-Javaanschen tekst wordt dit behandeld in zang VII: „Toen de vorsten en de Kuru-vorst waren gekomen, was Kṛṣṇa aanwezig in de vergaderzaal van den vorst. Hij ontmoette daar alle vorsten, met Dhṛtarāṣṭra aan het hoofd, en Bhīṣma en Droṇa, gezeten op schoone banken. Toen zag Kṛṣṇa bij het zien naar de lucht de *ṛṣi*-schare, uit het niet te voorschijn gekomen, inderdaad waren het *dewa's*; weer wezen Bhīṣma en Droṇa hun zitplaatsen aan, terwijl Duryodhana een *sēmbah* maakte met de handen kruiselings over de borst. Gaan wij de uitstekende beleefdheid voorbij, waarmede de edelen gezamenlijk vergaderden. Toen deed Kṛṣṇa een beroep op Dhṛtarāṣṭra en de anderen; hij sprak nederig en zeer zacht tot Duryodhana. Zijn verzoek was om het rijk te verdeelen, gelijk de Pāṇḍawa's hem opgedragen hadden. Toen antwoordde vorst Dhṛta-

rāṣṭra op de woorden van Kṛṣṇa, om in te willen en steeds als bloedverwanten met elkaar te leven; maar Duryodhana bleef slechts zwijgen en keek naar Duççāsana, Çakuni en Karṇa, die met afgewend hoofd hem verboden. De beroemde *dewarṣi's*, genaamd Rāma Paraçu, Kaṇwa, Nārada en Janaka volgden allen en stemden ten volle in met de woorden van Kṛṣṇa. En de Brahmaan Droṇa, te beginnen met Bhīṣma, zeide dat hij de woorden van den *dewarṣi* opvolgde; het was heilzaam er naar te handelen; toen bleven de *mantri* Widura en Saṅjaya niet achter en Dhṛtarāṣṭra's gade gaf er weenende last toe. In plaats dat de Kuru-vorst nu toestemde, werd hij integendeel hoe langer hoe afkeeriger en sprak hij norsch, meenende dat het niet afgesproken was; Karṇa gaf hem toen een wenk, om de vergaderzaal te verlaten; daarop ging Duryodhana weg in toorn. Toen beraadslaagden zij gezamenlijk zonder dralen over den ondergang van Kṛṣṇa en brachten in menigte wapens, olifanten en paarden bijeen. Daarom werd Duryodhana nog door Dhṛtarāṣṭra geroepen, die hem met zijne vrouw vermaande om te bedaren, (maar) hij werd gaandeweg toorniger en hij sloeg de woorden van zijn vader in den wind; hij wilde volstrekt Kṛṣṇa vermoorden en slecht behandelen. Toen deelde de strijdbare Sātyaki aan Kṛṣṇa mede, hoe Duryodhana

hem wilde dooden, en reeds was het geheele Yadu-heer verzameld met scherpe wapenen, wachtende op het bevel van Kṛṣṇa, daar hij er geen acht op sloeg."

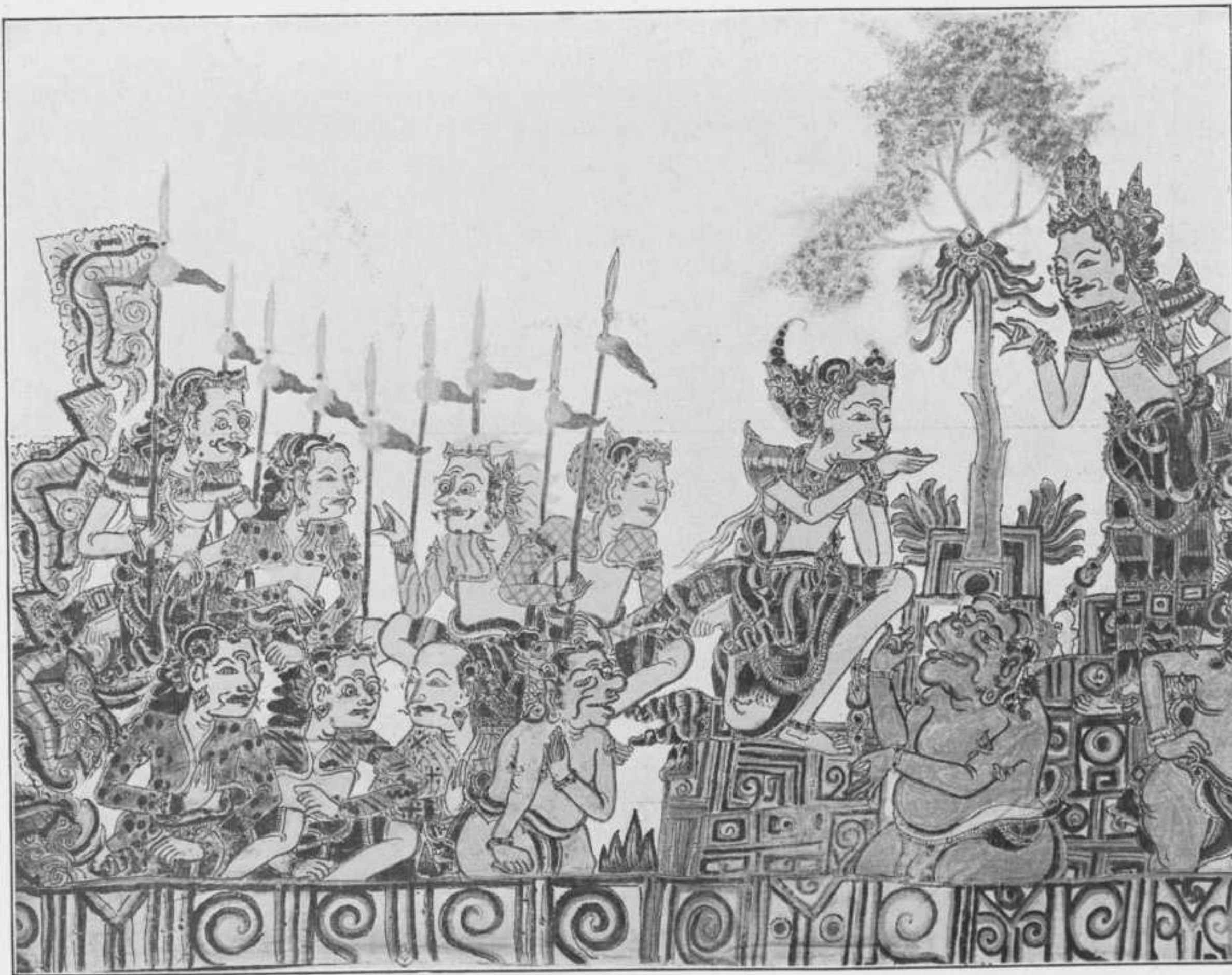
In de nieuw-Javaansche redactie wordt deze be-
raadslaging verhaald in zang VI, vers 3—20.

TAFEREEL XI.

Kṛṣṇa ontsteekt in toorn, als hij verneemt, dat men hem wil dooden. Hij neemt de gedaante aan van Wiṣṇu, met drie hoofden, ieder met drie oogen, met vlamme tongen, met vier armen, respectievelijk gewapend met *cakra*, zwaard en twee knotsen met drie tanden. Schrik der *Ko-rawa's*, van wie Karṇa vooraan staat. Droṇa,

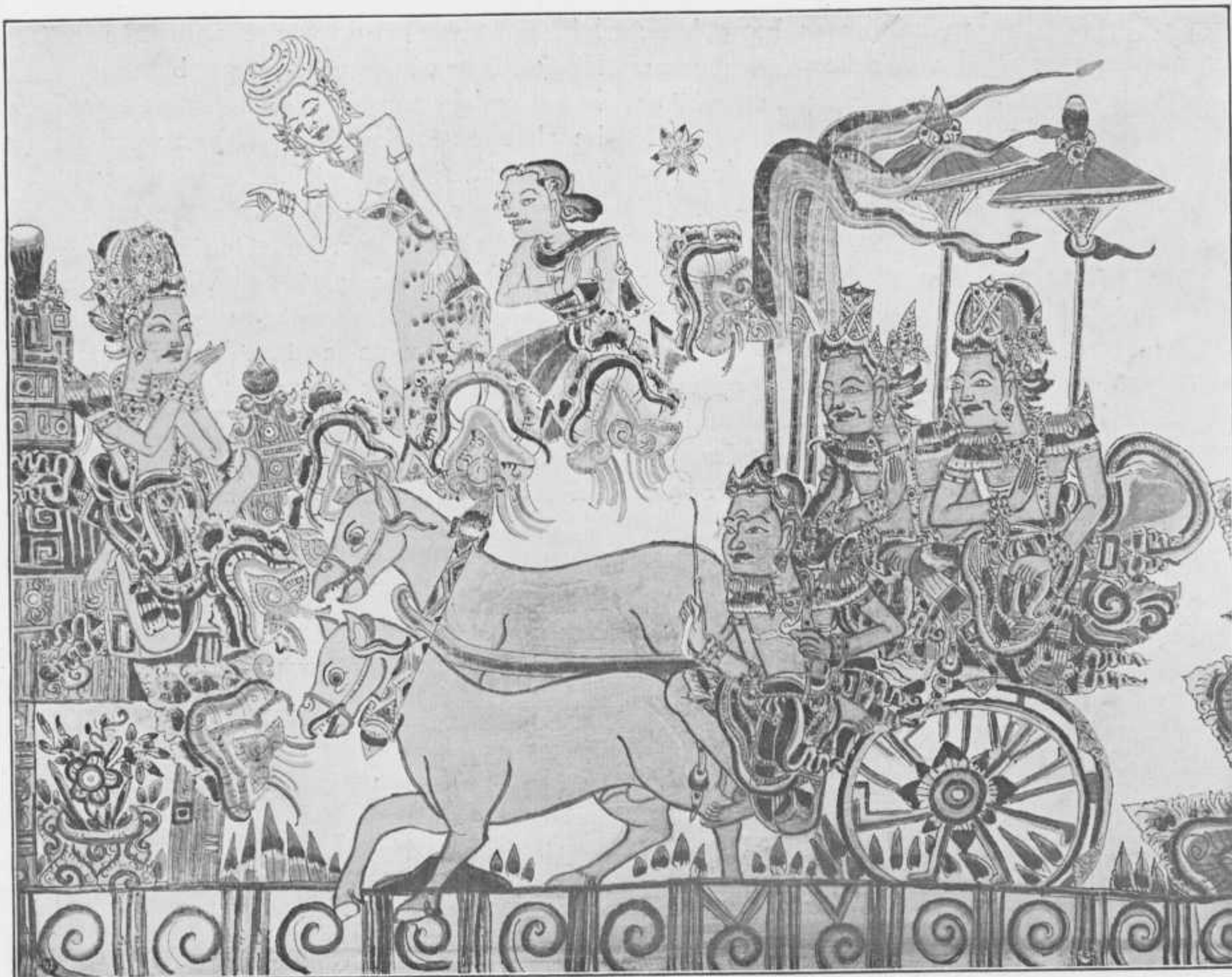
Bhīṣma en Nārada (bovenaan links) prijzen Kṛṣṇa, Nārada werpt hem met bloemen.

In het oud-Javaansche gedicht wordt dit tafereel beschreven in zang VIII: „Toen werd Kṛṣṇa toornig en stond op uit de vergadering; op het voorplein nam hij in omvang toe evenals de doodsgod; hij liet zien, dat hij in zijne handelingen inderdaad eene incarnatie van Wiṣṇu was. Het scheen alsof hij, zich in zijn volle kracht openbarend, de drie werelden in zich wilde opnemen. Toen kreeg hij vier armen, drie hoofden en drie oogen; al de goden nam hij gezamenlijk in zich op: brahmanen, *ṛṣi's*, godenscharen, reuzen, dwergen, helden, *daitya's*, duivels en menschen met boven-

Tafereel XII.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

Tafereel XIIIa/b.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

natuurlijke kracht. Hij stapte met groote schreden, een vervaarlijk gebrul aanheffende. De aarde beefde en bewoog zich al kantelende. Het meerwater golfde en draaide rond, de schildpadden werden er uit geworpen. Toen werden de honderd *Korawa's* bevreesd. Vorst Karṇa en de koning Duryodhana zwegen zonder een woord te zeggen, van kleur verschoten. Toen vielen Suyodhana, Yuyutsu en Wikarṇa in zwijm, alsof zij waren gezengd door zijn wil, hen te verderven. Toen prezen Droṇa, Bhīṣma en de ṛṣi Nārada met de anderen hem levendig, terwijl zij een bloemenregen op hem deden nederdalen. Zij zeiden: „Laat de toorn van god Hari niet al te hevig zijn,

opdat de aarde in stand blijve! Wees haar gunstig en let op haar!” enz.

In de nieuw-Javaansche redactie wordt de toorn van Kṛṣṇa in zang VII verhaald.

TAFEREEL XII.

Kṛṣṇa, thans weder verzoend, beraadslaagt met de *Korawa's*. Hij staat weder in zijne gewone menschelijke gedaante, met een hooge kroon (*topong*) op het hoofd, voor den boom. Tegenover hem maakt Duryodhana een *sēmbah*. Achter hem zeven *Korawa's*. Verder twee *panakawan's*, die met elkander praten.

Dit tafereel ontbreekt zoowel in het oud-Javaansche gedicht als in de nieuw-Javaansche bewer-

king. In beide redacties verwijderd Kṛṣṇa zich zonder afscheid te nemen.

TAFEREEL XIIIa.

Kṛṣṇa rijdt terug. Naast hem zit Karṇa.

In het oud-Javaansche gedicht wordt dit verhaald in vers 10—11 van zang VIII:

„Snel ging hij naar buiten en op weg op zijn schitterenden wagen, begeleid door Widura, Saṅjaya en Yuyutsu. Karṇa was Kṛṣṇa's gezelschap op den prachtigen wagen; hij trachtte hem met zachten drang te overreden, de zijde der Pāṇḍawa's te kiezen, maar de vorst van Awangga bleef onbuigzaam; hij wenschte kundigheid en bovennatuurlijke macht in den strijd met Arjuna te verkrijgen.”

In de nieuw-Javaansche bewerking vindt men deze episode in vers 6—10 van zang VIII.

TAFEREEL XIIIb.

Karṇa spreekt met zijne moeder Kuntī, die hem tevergeefs aanraadt, de zijde der Pāṇḍawa's te kiezen. Hij blijft onwrikbaar.

In het oud-Javaansche gedicht vindt men dit gesprek in zang VIII, vers 15—16:

„Dat was het doel, waarom zij naar Karṇa ging. Zij spoorde hem aan, den Kuru-vorst te gelasten, niet ten strijde te trekken; Kaunteya heette hij

en Arkaputra, inderdaad haar kind, toen zij nog een zeer jong meisje was. Doch Karṇa weigerde beleefd en maakte een *sēmbah*, smeekende dat hij wel ten strijde mocht trekken, want hij was onder verplichting aan den Kuru-vorst om zijne gunsten.”

In de nieuw-Javaansche bewerking vindt men hetzelfde, doch uitvoeriger, in vers 12—21 van zang VIII.

TAFEREEL XIV.

Kṛṣṇa is thans weder naar *Wirāṭa* teruggekeerd. Rechts van den boom staan de vijf Pāṇḍawa's (achteraan Bhīma) en links van den boom Kṛṣṇa, die de mislukking zijner zending mededeelt. Achter hen staan *Wirāṭa* en zijne zonen. Bij den boom zitten twee *panakawan's*.

In het oud-Javaansche gedicht wordt Kṛṣṇa's terugkeer beschreven in zang VIII, vers 18—20: „Te *Wirāṭa* aangekomen, vond hij de Pāṇḍawa-vorsten aan het beraadslagen. Toen vertelde Keçawa de weigering van *Hāstina's* vorst, wenschende roem te verkrijgen en hun macht te meten. Daarop spraken al de Pāṇḍu-zonen, hun harts-tocht verkroppende, Bhīma en Arjuna, Nakula en zijn jongere broeder. Tevens hoorden zij den

Tafereel XIV.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

Tafereel XV.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

last van Pāṇḍu's gade, die hen aanspoorde roem na te jagen op het slagveld. Toen waren de vorsten aan de zijde van den vorst; allen spraken haastig ten strijde te willen trekken, om niet te spreken van den zoon van Drupada en den zoon van Wirāṭa, die absoluut wilden vertrekken in den morgentijd."

Ook in de nieuw-Javaansche bewerking vormt deze episode het slot van zang VIII, n.l. vers 24—zang IX.

TAFEREEL. XV EN XVI.

Opmarsch der Pāṇḍawa's uit *Wirāṭa*, in vier wagens. In de beide achterste wagens zitten waarschijnlijk Wirāṭa en zijne zonen, in den daarop volgenden Arjuna, dan Nakula en Sahadewa. In den draagstoel ligt Draupadī. Vóór haar loopt Bhīma, met een knots gewapend. Vooraan Kṛṣṇa, omgeven door een aureool, met drie oogen, en Baladewa met zijn ploegschaar (*langgala*), beiden op een olifant gezeten. In de Javaansche redacties is de volgorde echter anders.

In het oud-Javaansche gedicht wordt deze opmarsch in zang IX, vers 1—12 beschreven:

„Bij het vertrek der Pāṇḍawa's in de vroegte uit den burcht der residentie *Wirāṭa*, was het alof de zon uit den berg des opgangs trad, om de wereld te verlichten. Zij verbreidden zich dicht opeen naar alle kanten, evenals de zee, die zich verplaatst met bergen, waarvan de top afvalt; als teekenen van den stortvloed waren de olifanten, paarden, wagens met juweelen versierd en schitterend. Toen verspreidde zich een bloemenregen in de lucht, uit-

gestrooid door de scharen der volmaakten, onder gebeden voor de overwinning van de groote Pāṇḍu-zonen. Helder viel de regen neder als een plechtig begin van hun tocht, voorafgegaan door een hevigen wind, want de Oppergod (Indra) vergezelde hen in het luchtruim en bevestigde, dat zij zouden overwinnen in den strijd. Als eerste van den tocht wordt genoemd Bhīma, de forsche held, een die verlangde aan te vallen en zich niet bekommerde om de kracht van anderen. En ook zat hij niet in een wagen, maar ging steeds te voet, zijn groote knots in de hoogte werpend, want stout betrad hij zeeën, bergen en ravijnen, om olifanten en leeuwen te vangen. En hij was reeds lang toornig en dol, evenals een zeer woedende, ontembare woud-olifant. Vroeger had hij alleen willen gaan. Nu sprong hij op last lustig voort en schreeuwde in het rond met luid krijgsgeschreeuw. Zijn stem doordrong aarde, luchtruim en hemel en steeg op, de drie werelden vullende. Achter hem kwam vorst Arjuna te voorschijn in een juweelen, veelkleurigen wagen met een gouden *payung*; hij trad vooruit als een vuurberg voortschrijdende, om *Hāstina* met zijn koning te verzegen. Zijn banier wapperde met een aap met open bek, vergezeld van het gedonder der wolken, dat zich door de lucht verbreidt, en waaruit weerlicht en donder schiet, die zeker de overwinning in den strijd zullen te weeg brengen. Achter Phalguna komen de edele Nakula en Sahadewa in een wagen met een *payung*, gelijk een Lagerstroemia, als twee *Kāma*'s voortgaande om het vrouwenverblijf van *Hāstina*'s vorst

te verwoesten. Bevallig beweegt zich het vaandel evenals een wolk, die geurige *pandanus*-bloemen ontlast. Het vallen van den bliksem en de donder wordt flauw gehoord, evenals het geneurie van het gonzend geluid der bijen. Verschillende anderen behalve deze uitstekende edelen begeleidden hen, o.a. Uttara naast zijn broeder Çweta, gezeten in een schitterenden wagen, en Dhṛṣṭadyumna en Drupada volgden beiden met den onvergelykelijken Çikaṇḍī. De drukte der wagens, olifanten en paarden, die gezamenlijk op weg waren, was verpletterend(?), dicht opeen, als visschen in de zee, die den regen tegemoet gaan, verlangende zich te gedragen als zij, die oud zijn geworden in den oorlog. Daar gaat Draupadī liefelijk voort in een gouden draagstoel met een *payung* van pauwenveeren. Evenals de godin van het Gouden Beeld zit zij met loshangende haren onder een troonhemel. Heure haren geleken op een regenwolk, om een bloedregen aan te duiden, n.l. het bloed der vijanden zou haar waschwater zijn, om haar losse kapsel weer op te maken. Behagelijk bege-

leidde Dharma's zoon haar, gezeten op een woesten olifant, onder een gelen *payung*, terwijl hij op zijn navel het geschrift droeg, het schitterende juweel! Inderdaad was hij eene incarnatie van Dharma, Çalya en Duryodhana in den strijd wenschende te verdelgen; bijaldien zijn toorn bovenmatig was, zou het geschrift een wapen worden. Hierna volgde Kṛṣṇa met een gouden wagen onder een *payung* van witte kleur; het scheen, dat hij den tocht vergezelde der vorsten en als heer door alle koningen beschouwd werd; zijn discus en Tritonhoorn waren steeds bij hem, beide schitterend met *Garuda* als teeken; hij krijschte luid in de lucht, begeleid door het levendig geroffel der trommels. Achter Kṛṣṇa kwam Pārtha's zoon, genaamd Abhimanyu, volkomen gewapend op een juweelen wagen, zijn schitterenden discus omhoog werpende, en Sātyaki en het Yadu-leger, allen op woeste olifanten, in volledigen schitterenden krijgdsosch met gouden harnassen, oogverblindend. Daarachter waren de Pāṇḍu-zonen, geheeten de onvergelykelijke vijf Infanten, allen

Tafereel XVI.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

Tafereel XVII.

Oud-Javaansch epos Bhāratayuddha.

schitterden en zaten op wagens, versierd met juweelen en gouden franjes, in vollen krijgsdosch met lakkleurige gewaden, vol met geurigen muskus en met *payung*'s van bijenvleugels, oogverblindend van helderheid, met zonneglans."

In de nieuw-Javaansche redactie wordt de opmarsch der Pāṇḍawa's met hunne bondgenooten beschreven in zang IX—XI, vers 4.

TAFEREEL XVII.

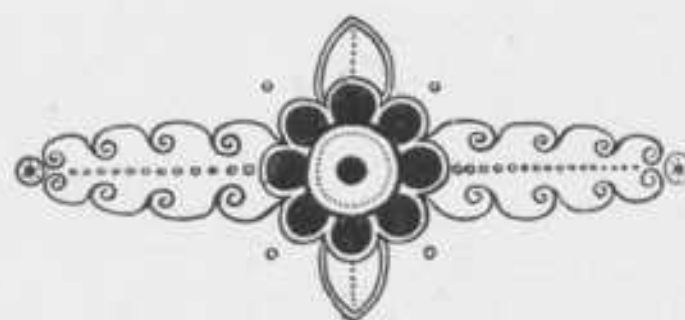
Beraadslaging der *Korawa's* in *Hāstinapura*. De persoon, die rechts van den boom staat, is vermoedelijk Duryodhana. Aan den anderen kant ziet men Widura, kenbaar aan zijn hooge kroon

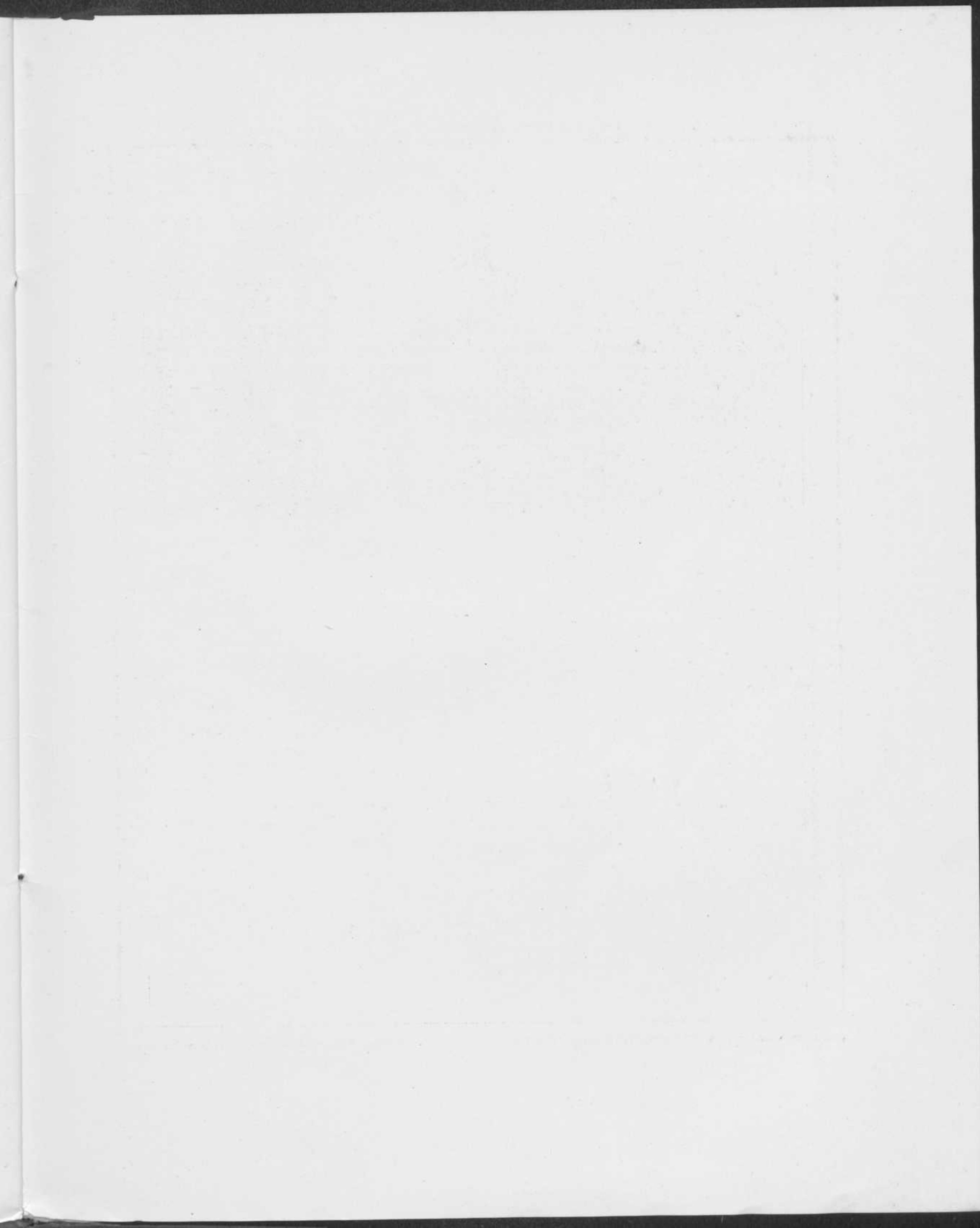
(*topong*). Onder den boom zit Togog en achteraan links de *panakawan* Sarahita. Droṇa is te herkennen aan zijn groene *koelambi*.

In het oud-Javaansche gedicht wordt dit kort vermeld in vers 1 van zang X:

„Toen de Pāṇḍawa's den aanvoerder gewijd hadden, hoore men, hoe de heerscher der *Korawa's* beraadslaagde, na vernomen te hebben, dat zijne vijanden in grooten getale op het *Kuru*-veld waren aangekomen, door het bericht van den edelen Widura, die hen kwam bezoeken."

Ook in de nieuw-Javaansche bewerking wordt deze beraadslaging der *Korawa's* slechts terloops vermeld in vers 17—18 van zang XI.

„HADI POESTAKA”

PRINSESTR. 47 - DEN HAAG
TELEFOON INTERC. HAAG 419

Boekh. & Uitgevers-Mij

Bank: NED. HANDELMAATSCHAPPIJ
POSTGIRO No. 42881 's-GRAVENHAGE

Depôt van „Het Java-Instituut”, „Folkwang-Verlag” „Rupam”-Journal
of Oriental Art, en van de „Commissie voor de Volkslectuur”

Tijdschriften „DJAWA”, „WEDEROPBOUW” en „NIEUW INDIË”

LEVERING VAN ALLE BOEKEN OP ELK GEBIED, OOK STUDIEBOEKEN EN
BUITENLANDSCHE UITGAVEN

SPECIAAL ZIJN WIJ GOED GESORTEERD IN

OOSTERSCHE WERKEN

Wij vestigen uw aandacht op onze schitterend geïllustreerde uitgaven:
„De Javaansche Danskunst” door Th. B. VAN LELYVELD, met
38 afbeeldingen, en „Tempel en Paleis in Hindoestan” door MAURITS
WAGENVOORT, met 25 afbeeldingen. — Prijs per stuk f 3.20.

Deze werkjes zijn op extra-kunstdrukpapier en als afzonderlijke uitgaven
overgedrukt uit „Nederl. Indië, Oud en Nieuw”.

Voorts is bij ons verkrijgbaar de serie „Geist, Kunst und Leben Asiëns”
ad f 7.50 per stuk. Deze banden vormen wonderen van boektechniek.
Ieder band bevat meer dan 100 illustraties over de volle pagina. Van
deze serie zijn tot dusver verschenen: No. 1. Dr. Karl With, „Java”;
Nos. 2 en 3. Dr. Gregor Krause, „Bali I und II”; No. 4. Ernst Fuhr-
mann, „China I” en No. 5. Bernard Melchers, „China II”.

2

